

УДК 378.1:35

ТЕОРИТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У КУРСАНТІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ

©Куруч А. В.

Українська інженерно-педагогічна академія

Інформація про автора

Куруч Анна Володимирівна ORCID0000-0001-8310-6836 e-mail: Anutakuruch@ukr.net; аспірант кафедри креативної педагогіки і інтелектуальної власності Української інженерно-педагогічної академії адреса: м.Харків, вул. Університетська, 16.

У роботі розглядаються питання формування політичної компетентності у курсантів Національної академії Національної гвардії України. Наведено досвід розвитку зарубіжної та вітчизняної політичної культури, як незамінної складової політичної компетенції. Розглянуті основні компоненти політичної компетентності та політичної культури. Розглянуто проблеми становлення воєнної політології в Україні. Зроблено висновки щодо необхідності подальшого удосконалення політичної компетентності курсантів. Наголошується на необхідності подальшого науково-теоретичного обґрунтування розробки проблеми політичної компетентності курсантів Національної академії Національної гвардії України. Акцент зроблений на необхідності проведення кількісних та якісних досліджень для визначення стану сформованості політичної компетентності курсантів, а також розробці пропозицій для керівництва військових закладів України, для покращення якості освітита поліпшення політичної грамотності військовослужбовців.

Ключеві слова: компетентність, політична компетентність, політична культура, компоненти політичної культури.

Куруч А.В. «Теоритические аспекты формирования политической компетентности у курсантов Национальной академии Национальной гвардии Украины».

В работе рассматриваются вопросы политической компетенции курсантов Национальной академии национальной гвардии Украины. Приведен пример развития зарубежной и отечественной политической культуры, как незаменимой составной политической компетентности. Рассмотрены основные компоненты политической компетентности и политической культуры. Рассмотрено становление военной политологии в Украине. Сделаны выводы по значению и дальнейшему развитию политической компетентности курсантов, ее усовершенствование. Отмечается необходимость дальнейшего научно-теоритического обоснования проблемы политической компетентности курсантов Национальной академии национальной гвардии Украины. Акцент сделан на необходимости проведения количественных и качественных исследований для измерения качества политической компетентности курсантов а также разработке предложений для руководства военных учреждений Украины.

Ключевые слова: компетентность, политическая компетентность, политическая культура, компоненты политической культуры.

Kuruch A.V. "Theoretically aspects of political competence cadets' formation of the National Academy of the National Guard of Ukraine. »

The paper deals with the political competence of the students of the National Academy of the National Guard of Ukraine. There is the example of the development of foreign and domestic political culture as an essential component of political competence. The basic components of the political competence and political culture are analyzed. We consider the establishment of military political science in Ukraine. We drew the conclusions on the value and further development of the political competence of the students. We pointed the need for further scientific-theoretical substantiation of the problem of political competence of cadets of the National Academy of the National Guard of Ukraine. Emphasis is placed on the need for quantitative and qualitative research to measure the quality of the political competence of the cadets and proposals to guide the military institutions of Ukraine.

Keywords: competence, political competence, political culture, political culture component

Актуальність дослідження і постановка проблеми. У процесі становлення демократичного суспільства в Україні, кожен громадянин несе частину відповідальності за політичну ситуацію в країні, саме тому питання поліпшення політичної компетентності широких верств населення України стоїть дуже гостро. Це в першу чергу стосується тих осіб, для яких політична компетентність є складовою їхньої інтегральної професійної компетентності. Курсанти НАНГУ є невід'ємною частиною сучасного українського суспільства. Їхня майбутня професійна діяльність потребує формування політичної компетентності на високому рівні, адже за період навчання курсанти не тільки здобувають професію, а й формуються як особистості зі своїм індивідуальним світоглядом, політичною свідомістю та політичною культурою. Від успіху цього процесу залежить, наскільки освічені та відповідальні люди будуть забезпечувати обороноспроможність країни.

Аналіз досліджень та публікацій. Політична компетентність є невід'ємною складовою політичної культури. Її досліджували такі визнані особистості як Н. Мак'явеллі, Ж.-Ж. Руссо, А. де Токвіль, В. Вільсон, Т. Адорно, Г. Маркузе, Е. Фромм. Шлях до сучасної концепції політичної культури достатньо довгий. Першим, хто ввів термін «політична культура», був німецький філософ-просвітитель XVIII століття Йоган Гердер, але він не вклав сучасний зміст в цей термін і не припускав, що концепція політичної культури буде мати такий сильний вплив на політичну науку.

Великий вклад у вивчення політичної культури зробив американський політолог Г. Алмонд у 50-60 роках XX ст. Цікавість до політичної культури була обумовлена історичними подіями, більшість країн, які в цей час звільнилися від колоніального рабства, спробували скопіювати політичну систему США, але ці спроби були приречені на невдачу. Аналізуючи результати таких спроб, американські політологи, зокрема Алмонд та Верба, сформулювали концепцію політичної культури [5].

Більш широку трактовку політичній культурі надає Л. Пай, він вводить такі поняття, як «політична ідеологія», «національний характер і дух», «національна політична психологія» і «фундаментальні цінності народу».

Як систему символів, що включена до системи політичних комунікацій, політичну культуру розглядав Л. Дітмер.

Отже, на основі дослідження поглядів різних авторів можна стверджувати, що політична культура це – сукупність установок, цінностей, поведінки, яка стосується взаємних відносин між громадянами та владою. А політична компетентність дає змогу розуміти цілі та наслідки цих відносин [6].

Відображення процесу формування політичної компетентності є в роботах обмеженої кількості авторів Н. Лепська, О. Скар, І. П'янківська, Н. Ротар. Зокрема вивченню питання компетентності приділено мало уваги. Під час аналізу літератури з досліджуваного питання були вивчені публікації, які стосуються окремих компонентів політичної компетентності. Зокрема існують нечисленні статті щодо компетенції у вирішенні проблем (Д. Єрмаков, К. Митрофанов, О. Соколова, К. Поливанова, Г. Цукерман), щодо професійної та особистої відповідальності спеціалістів різних галузей (В. Акін, П. Друкер, Ф. Коллінз, Д. Лед, М. Солодка), щодо специфіки роботи в групі та колективі (Ю. Байков, В. Виноградов, Д. Егоров, І. Лук'янова, О. Єрліх). Однак проблема комплексного формування політичної компетентності, як цілісної педагогічної категорії, залишається недостатньо вивченою.

Постановка завдання. Метою роботи є аналіз ситуації щодо формування політичної компетентності в курсантів Національної академії національної гвардії України і надання пропозицій щодо її поліпшення.

Виклад основного матеріалу. Розглянемо понятійно-термінологічний апарат досліджуваної проблеми. Отже, політична компетентність (від лат. *Competo* - добиваюся, відповідаю, підходжу; *competens* - відповідний, здатний) - володіння ґрунтовними знаннями в якійсь галузі; компетенцією у відповідній сфері знання, авторитетною думкою. Політична компетентність - володіння широким, сучасним комплексом знань про політику, умінням їх застосовувати на практиці в політичному житті суспільства. Політична компетентність складається із сукупних політичних знань, накопиченого політичного досвіду, володінням

політичними технологіями, що врешті-решт веде до зростання авторитету носія цього знання і вміння, в силу чого він виступає як авторитетно-компетентна особа [3].

Політична компетентність складається з декількох структурних компонентів. Наприклад, когнітивний компонент пов'язаний зі знанням своїх політичних прав, механізму їх захисту, соціальних норм, традицій, цінностей, існуючих в даному суспільстві. Для цього потрібні певні вміння та навички щодо придбання знань та оволодіння інформацією. Причому важливі не самі знання в їхньому багатогранному аспекті, а система знань у термінах та фактах, яка дозволить громадянину поповнювати їх за потребою.

Емоційний компонент включає систему відношень індивідуума до себе, як до громадянина, громадянського суспільства і держави, політичним правам та обов'язкам.

Наступний компонент політичної компетентності поведінковий. Він передбачає реалізацію тієї чи іншої моделі політичної поведінки: участь у роботі громадсько-політичних організацій, електоральна активність, залучення до реалізації соціальних, економічних програм.

Останній компонент регулятивний – він направлений на самоусвідомлення та на самооцінку своєї громадянської позиції, своїх можливостей у сфері політичної діяльності, осмислення і регуляцію системи політичних переконань, вибраних поведінкових стратегій. [1]

Важливо виділити внутрішні і зовнішні аспекти політичної компетентності. Багато вчених пов'язують внутрішні аспекти зі сприйняттям громадянами своєї компетентності, а зовнішні – з визначенням ступеня важливості існуючої політичної системи. Значною характеристикою взаємовідносин населення і політичної системи є уявлення людей про те, наскільки вони зможуть розібратися в політичних питаннях. З однієї сторони, в людини може бути недостатньо ресурсів, щоб зрозуміти всі нюанси політичних проблем, з іншого боку, сама політика може бути достатньо важкою простому громадянину, так що без знань внутрішніх механізмів важко в ній орієнтуватися. Виходячи з проведеного аналізу, ми вважаємо, що внутрішній аспект пов'язаний з оцінкою суб'єктом тих або інших складових політичної компетентності, а зовнішній – із проявом у навколишньому середовищі. В достатній мірі розкриває сутність політичної компетентності цікавість до політики, інформування про політичний процес, довіра, рівень і форма політичної активності, мотиви дії, результативність політичної участі. [8]

Політична компетентність військових розглядалася в працях таких науковців, як В. Афанасенко, В. Резніков, І.Ващенко, Б. Бородін, І. Азаров, усі вони пояснюють політичну компетентність, не виходячи за рамки курсу воєнної політології, і взагалі не виділяють її як окремий предмет вивчення. На основі проведеного аналізу ми з'ясували, що на сьогоднішній день проблемі вивчення політичної компетентності українських військовослужбовців приділялось недостатньо уваги. Вивченню взаємодії армії і політики присвячена незначна кількість наукових праць. Більше уваги приділяється політичній компетентності студентів гуманітарних наук, ніж курсантам НАНГУ, тому що довгий час існувала думка про аполітичність військовослужбовців. Участь у політичному житті країни ототожнювалась залученням населення до участі в політичних партіях та громадських організаціях. Оскільки армія організована, мобільна та потужна сила, що володіє значним арсеналом людських та технічних ресурсів, за своїм ступенем організованості та підготовки з нею не може зрівнятися ніякий інший соціальний інститут держави. Саме тому й існувала думка, що військові повинні бути поза політикою. Події 2014 року змінили уявлення про значення політичної компетенції для військових. Поступово змінюється підхід до навчання та виховання курсантів. У сучасному розумінні військовослужбовець – це людина інтелектуально розвинута, розумна, врівноважена та політично грамотна. Існує класифікація політичної компетентності для студентів гуманітарних ВНЗ. Але цю класифікацію можна сміливо застосовувати і для курсантів НАНГУ, оскільки ці принципи базуються більше на людських якостях.

Виходячи з змістовного наповнення терміну «політична компетентність», який був запропонований Радою Європи в 1989 році, варто виділити три основоположні принципи реалізації політичної компетентності майбутнього спеціаліста: індивідуально-моральний, соціальний та політичний.

Індивідуально-моральний базується на тому, що майбутній спеціаліст повинен вміти приймати відповідальні рішення, мати основні уявлення про етику професійної діяльності, про відповідальність за методи та результати своєї роботи, про належне співвідношення особистих, корпоративних, державних інтересів та цінностей. Необхідно формувати у спеціалістів уміння вирішувати проблеми, що з'являються в різноманітних ситуаціях: в поведінці та в стосунках людей, в оцінці особистих вчинків, у професійній діяльності, при орієнтації на ринку праці. Таким чином, критерієм оцінки індивідуально-морального принципу є:

- знання про причини, масштаби та способи вирішення професійних проблем, знання професійних етичних норм;
- вміння та навички розрізняти факти та думки, спроектувати різні робочі ситуації, вміння логічно висловлювати свою позицію, вміння використовувати особистий досвід стосовно конкретної ситуації, здатність до самоконтролю;
- діяльнісно-важливі якості: цілеспрямованість, відповідальність, адекватна самооцінка, впевненість у собі, чесність, порядність.

Соціальний принцип базується на тому, що кожен спеціаліст має вміти приймати участь у колективних рішеннях, домовлятися на основі розумного компромісу, має вирішувати конфлікти ненасильницькими методами. Кожен спеціаліст повинен вміти виробляти стратегію взаємодії з оточуючими людьми, організувати спільну діяльність для досягнення визначених соціально значущих цілей. Знати етику професійного спілкування та використовувати її. Даний принцип характеризує організаторські здібності та управлінські якості спеціаліста, а також свідчить про вміння попереджати конфліктні ситуації.

Можна виділити такі показники сформованості соціального принципу реалізації політичної компетентності у спеціалістів:

- знання суспільних норм та правил поведінки, знання етики професійного спілкування, знання основ психології;
- вміння та навички конструктивно взаємодіяти з людьми, переконувати, вміння максимально використовувати свій досвід;
- діяльнісно-важливі якості: комунікабельність, лідерські якості, соціальна активність, критичне ставлення до себе та оточуючих.

Політичний принцип ґрунтується на формуванні політичної грамотності, здатності до глобального мислення, здатності науково оцінювати соціально значущі процеси і проблеми, критично ставитися до того чи іншого аспекту розвитку суспільства, сприяння формуванню цінностей свободи та демократії, виховання толерантності як норми соціального існування.

Критеріями сформованості політичного принципу реалізації політичної компетентності є:

- знання тенденцій та основних напрямків політичного розвитку суспільства та держави, тенденції розвитку економічних процесів, знання тенденції розвитку професійної сфери;
- вміння та навички аналізувати соціально значущі процеси, вміння та навички прогнозувати результати професійної діяльності;
- діяльнісно-важливі якості: патріотизм, гуманізм, потреба у самовдосконаленні, толерантність.

В зв'язку з індивідуальними особливостями та нерівномірним розвитком політичної компетентності у студентів виділені критерії будуть мати різну ступінь прояву і відповідати одному із ступенів сформованості: низькому, середньому, високому.

Якщо більшість критеріїв перебувають на низькому рівні, то для студента характерна позиція уникання відповідальності та неготовності вирішити проблему. Спостерігається висока старанність при низькій ініціативності. Не завжди виявляється власна точка зору на проблему.

Більшість показників сформованості політичної компетентності, які перебувають на середньому рівні характеризуються недостатністю навичок міркування, прогнозування та аналізу. У дискусійних ситуаціях не завжди готові взяти на себе відповідальність, часто перекладаючи її на інших або на незалежні обставини. Мають завищену самооцінку. Маючи перед собою ціль, не завжди дотримуються етично професійних норм.

На високому рівні сформованості політичної компетентності студент характеризується впевненістю при спілкуванні, при цьому потребує самовдосконалення. Здатен взяти на себе відповідальність, прийняти до уваги наслідки своєї діяльності [5].

В останні декілька років ситуація в нашій країні змінюється, відбувається взаємодія національної воєнної політики України і політики в галузі безпеки і оборони міждержавних утворень, наприклад таких, як НАТО, відбувається обґрунтування напрямків національного військового будівництва. Політична компетенція для військових стає актуальним завданням.

Воєнно-політологічні знання допоможуть курсантам зрозуміти місце і роль воєнної організації в політичній системі, її функції, сформують розвинену воєнно-політичну культуру майбутніх офіцерів. Варто пам'ятати, що політична компетентність підвищить соціальний статус і престиж військової служби буде сприяти вихованню патріотизму [7].

В Україні в останнє десятиріччя воєнна політологія поступово набуває статусу самостійної галузі наукового знання, але цей процес відбувається досить повільно. Питання політичної компетентності серед курсантів НАНГУ повинно посідати одне з головних місць у вихованні майбутніх офіцерів, важливо, щоб курсанти вміли не тільки виконувати бойові задачі, а й самостійно могли спрогнозувати будь-яку політичну подію чи ситуацію, які відбуваються в Україні та світі. Адже національна гвардія в державі виконує найголовніші політичні функції, такі як збереження кордону, збереження внутрішньої цілісності держави, охорона громадського порядку тощо.

Сьогодні гостро постає питання проведення ефективної воєнної політики як головного складника національної безпеки. Політична компетенція не повинна базуватися лише на теоретичних засадах, а насамперед одним із головних завдань її практичної реалізації повинен бути прогноз тенденцій у розвитку сучасної армії, аналіз воєнно-політичної ситуації в світі та навколо кордонів держави, оцінка можливих загроз тощо. Останнім часом відбувається осмислення стратегії національної воєнної політики, формується нове середовище європейської безпеки, визначається місце України в ньому.

Взагалі в багатьох країнах світу армія перетворилася на значущу суспільно-політичну силу. Це такі країни, як Ізраїль, Росія, Германия. В Україні сьогодні відбувається реформування армії, вона перетворюється на активний згуртований дисциплінований колектив, який має високий інтелектуальний потенціал, що здатен впливати на політичне життя держави. [6]

Виходячи із викладеного вище, зробимо такі висновки:

У реаліях сучасного світу міжнародний тероризм, широкомасштабні військові операції в усьому світі, гонка озброєння, етнічні конфлікти, організована злочинність становлять реальну загрозу для міжнародної та національної безпеки. Наслідки цих чинників можуть бути непередбачуваними та незворотними.

На жаль, протягом тривалого часу питанню політичної компетентності серед курсантів НАНГУ не приділялося значної уваги. Низький рівень політичної поінформованості, який зумовлює недостатню компетентність населення, неможливість визначити свою політичну позицію навіть стосовно ключових питань суспільно-політичного розвитку України і схильність громадян брати участь у вирішенні питань, незалежно від обізнаності у справі, все це є наслідком радянського минулого нашої держави. Де політично компетентні громадяни, а особливо військові, не були потрібні. Зараз ситуація в сучасному інформативному світі змінюється, що нам і довело події в Україні в 2004 та 2014 роках. Але інерційна радянська політична культура досі залишається домінуючою в нашому суспільстві, хоча дедалі потужнішими стають українські політичні цінності та орієнтації. Сьогодні для України актуальною є проблема радикального оновлення, трансформації посткомуністичної політичної культури в національну, суверенну, демократичну як за змістом, так і за духом. [8]

Події 2014 року змусили нас обмірковувати значення політичної компетентності військових. Це питання залишається маловивченим, потребує вдосконалення понятійно-термінологічний апарат. Існує також проблема обмеженої кількості джерел, де можна було б знайти достатню кількість інформації.

Необхідно зрозуміти місце і значення політичної компетентності в компетентнісній моделі випускника бакалавратури НАНГУ. Навчальна програма НАНГУ не досконала, досить

велику частину навчання курсантів посідає бойова та стройова підготовка, безумовно, це важливо для майбутніх офіцерів, але в умовах сучасного інформаційного світу не варто забувати про загальний розвиток курсантів як особистостей. Адже в бою виграє той, у кого найменше втрат.

Потребує вдосконалення і кваліфікація викладачів. Також потребує вдосконалення рівень якості освіти. Варто виявити цікавість у курсантів до вивчення політичних процесів, дати змогу їм самостійно аналізувати та прогнозувати події, та не нав'язувати свою авторитетну думку. Для більш поглибленого вивчення питання варто провести додаткові дослідження з використанням тестових технологій та соціологічного інструментарію.

Перспективи подальших досліджень

До перспективних напрямів дослідження проблематики, що розглядається, ми відносимо проведення низки опитувань щодо стану сформованості політичної компетентності в курсантів НАНГУ і розроблення на цій основі пропозицій для керівництва вищих військових навчальних закладів України.

Список використаних джерел:

1. Азаров І. С. Моделі формування прогностичної компетентності у майбутніх військових фахівців / І. С. Азаров // Проблеми та перспективи правоохоронних органів держави : зб. наук. пр. – Одеса. – 2016. – № 3. – С. 226.
2. Андреевкова А. В. Политическое поведение россиян (Часть 1) / А. В. Андреевкова // Мониторинг общественного мнения. – 2010. – № 3 (97). – С. 47-60.
3. Ирхин Ю. В. Политология : учебник / Ю. В. Ирхин, В. Д. Зотов, Л. В. Зотова. – М. : Юристъ, 2002. – 511 с.
4. Козирев Г. І. Політична конфліктологія : навч. посіб. / Г. І. Козирев. – М. : ФОРУМ : ИНФРА-М, 2008. – 432 с. – (Вища освіта).
5. Ротар Н. Політична участь громадян України у системних трансформаціях перехідного періоду : монографія / Н. Ротар. – Чернівці : Рута, 2007. – 472 с.
6. Серета В. В. Політична культура України: діахронний вимір [Електронний ресурс] / В. В. Серета. – Режим доступу : <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/sociology/article/viewFile/455/455>.
7. Резніков В. Актуальні проблеми воєнної політології : підручник / В. Резніков, І. Ващенко. – Харків, 2011. – 160 с.
8. Розенфельд Ю. Політологія [Електронний ресурс] : підручник / Ю. Розенфельд. – Режим доступу : <http://radnuk.info/pidrychnuku/polit/271-rozenfeld/4225-s-5----.html>.

References

1. Azarov, IS 2016, 'Modeli formuvannya prohnostychnoyi kompetentnosti u maybutnikh viyskovykh fakhivtsiv', *Problemy ta perspektyvy pravookhoronnykh orhaniv derzhavy*, Odesa, no. 3, p. 226.
2. Andreenkova, AV 2010, 'Politicheskoe povedenie rossijan.Chast 1', *Monitoring obshhestvennogo mneniya*, no. 3 (97), pp. 47-60.
3. Irhin, JuV, Zotov, VD & Zotova, LV 2002, *Politologiya*, Jurist, Moskva.
4. Kozuryev, NI 2008, *Politychna konfliktolohiya*, FORUM, YNFRA-M, Moskva.
5. Rotar, N 2007, *Politychna uchast hromadyan Ukrayiny u systemnykh transformatsiyakh perekhidnoho periodu*, Ruta, Chernivtsi.
6. Sereda, VV 2014, 'Politychna kultura Ukrayiny: diakhronnyy vimir', *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriya sotsiolohichna*, iss.8, pp. 153-168, <<http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/sociology/article/viewFile/455/455>>.
7. Ryzhnikov, V & Vashchenko, I 2011, *Aktualni problemy voyennoyi politolohiyi*, Kharkiv.
8. Rozenfeld, Yu n.d., *Politolohiya*, <<http://radnuk.info/pidrychnuku/polit/271-rozenfeld/4225-s-5----.html>>.

Стаття надійшла до редакції 27.02.2016р.